

С.І. Ткачук

доцент кафедри теорії і
методики навчання
технологій

Уманський державний
педагогічний університет
імені Павла Тичини

ТЕХНОЛОГІЯ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

В статті розкриваються шляхи підготовки до професійно-педагогічної діяльності вчителя трудового навчання у напрямку формування в учнів технологічної культури з позицій загальнодидактичних та домінуючих принципів навчання та відбору змісту підготовки майбутнього вчителя з урахуванням критеріїв змісту освіти.

Ключові слова: вчитель трудового навчання, професійна підготовка, загальноосвітні навчальні заклади, учні, технологічна культура.

Розвиток освітньої парадигми, що здійснюється на базі активних інноваційних процесів в соціальній і економічній сферах життя нашого суспільства, висуває на перший план проблему підготовки вчителя трудового навчання на якісно іншому рівні. Нові соціально-економічні умови виявили і загострили суперечності існуючої системи підготовки такого спеціаліста, яка не повною мірою відповідає соціокультурній ситуації в країні. Деідеологізація та гуманізація освітнього процесу, зміна цільових орієнтацій, відмова від предметного підходу до освіти і перехід на позиції особистісно зорієнтованої концепції, оновлення програм трудового навчання для загальноосвітніх навчальних закладів, надання вчителям права на вільну

самостійність в педагогічній творчості – ключові напрямки програми стабілізації і розвитку освіти в Україні вимагають підготовки вчителя нового типу.

Модернізація підготовки вчителя трудового навчання є невід’ємною складовою реформи системи вищої педагогічної освіти країни. Чітким орієнтиром має стати Державний стандарт освітньої галузі «Технологія» [3], головна мета якої полягає у формуванні технічно і технологічно освіченої особистості, підготовленої до життя й активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного виробництва, життєво необхідних знань, умінь і навичок ведення домашнього господарства і сімейної економіки, основних компонентів інформаційної культури, забезпеченні умов для їх професійного самовизначення, виробленні в учнів навичок творчої діяльності, вихованні культури праці, здійсненні допрофесійної та професійної підготовки з урахуванням індивідуальних можливостей учнів [8].

Вивчення стану проблеми дослідження показало, що зміст підготовки такого фахівця, побудований в основному на принципах функціонального підходу і використання ілюстративно-пояснювального і репродуктивного методів навчання, не сприяє формуванню у студентів системних знань, потребі у пошуку найбільш оптимальних шляхів вирішення педагогічних завдань, пов'язаних з удосконаленням трудового навчання і підготовки підростаючого покоління до майбутньої трудової діяльності усіх сферах виробництва [7].

Основними причинами слід назвати наступні:

➤ відсутність теоретично обґрунтованої концепції підготовки майбутніх вчителів до формування в учнів загальноосвітніх закладів технологічної культури;

➤ опора в процесі навчання не на модель підготовки компетентного вчителя трудового навчання сучасного загальноосвітнього закладу, а на положення навчальних програм;

➤ тенденція до посилення теоретичної підготовки та зменшення практичної;

➤ недостатнє використання в процесі вивчення дисциплін спеціальної підготовки засобів нових інформаційних технологій навчання та ін. [8].

Тому, на нашу думку, вчитель трудового навчання буде успішно підготовлений до майбутньої трудової діяльності в контексті формування в учнів загальноосвітніх навчальних закладів технологічної культури, якщо, на основі аналізу змісту трудової підготовки учнів, виробничої діяльності в різних сферах виробництва, обслуговування з урахуванням соціально-економічних умов розвитку суспільства, реалізації інтегративно-диференційованого підходу до змісту підготовки вчителя буде обґрунтована, розроблена та впроваджена в освітній процес ВНЗ модель підготовки відповідного фахівця [6].

При розробці моделі професійної підготовки вчителя трудового навчання враховувалось наступне:

➤ освітня система існує і діє не ізольовано, а всередині суспільства, природного і техногенного середовища, випробовуючи безперервно їх вплив і, одночасно, впливаючи на них;

➤ перетворювальна діяльність людей здійснюється за допомогою певних способів і засобів;

➤ вчитель трудового навчання є суб'єктом професійної педагогічної діяльності, що забезпечує підготовку учня до перетворювальної діяльності в техногенному (інформаційно-технологічному) середовищі. Сучасне суспільство знаходиться у стадії переходу від індустріального до інформаційного етапу свого розвитку.

Запропонована модель дає необхідні уявлення про стратегію професійної підготовки фахівця:

➤ містить в концентрованій формі всю інформацію про структуру професійної підготовки і характер взаємозв'язку навчальних предметів у цій системі;

➤ служить підставою прогнозування педагогічно доцільного інструментарію, направлено на формування професійної компетентності і реалізацію взаємозв'язку її проектування;

➤ дозволяє виділити етапи і визначити дидактичні та організаційно-педагогічні умови реалізації відповідної підготовки на кожному з етапів [8].

Методологічною основою нашого дослідження стали: теорія про діяльнісну сутність людини і її творчу активність; основні положення теорії поетапного формування розумових та творчих дій; технологія контекстного навчання; концепція філософії взаємозв'язку суспільства й освіти; основи положення теорії науково-педагогічного проектування засобів і технологія підготовки сучасного вчителя.

У ході дослідження ми використовували весь арсенал організаційних форм навчання: лекції, семінарські і лабораторно-практичні заняття, педагогічну та технологічну практику, колоквиуми і консультації. Найбільш значущими, на наш погляд, є навчально-дослідницька (виконання студентами творчих проектів) і науково-дослідницька діяльність (підготовка рефератів, курсових і дипломних робіт), атестаційна робота, виступи з доповідями на науково-практичних конференціях.

З урахуванням специфіки проблеми дослідження, ми вважаємо, що найбільш результативними методами реалізації освітнього процесу є: репродуктивні, пояснювально-ілюстративні, частково-пошукові (евристичні), проблемно-пошукові, дослідницькі (творчі). Основними засобами навчання, які широко використовувались нами в ході дослідно-експериментальної роботи, були: технічні засоби навчання, засоби нових інформаційних технологій навчання, обладнання навчальних лабораторій та кабінетів, методичні та дидактичні матеріали.

Ми спробували розкрити шляхи підготовки до професійно-педагогічної діяльності вчителя трудового навчання у напрямку формування в учнів технологічної культури з позицій загальнодидактичних (соціальної обумовленості, єдності теорії та практики; систематичності та послідовності,

диференційованості та інтегрованості, свідомості та активності; відповідності змісту навчання, змісту функціональної діяльності; обліку та розвитку професійних потреб і запитів у підвищенні кваліфікації; взаємозв'язку творчого навчання та професійної практичної діяльності вчителя; відповідності змісту, форм, методів і прийомів навчання виробничої діяльності) та домінуючих принципів (фундаментальності, професійної спрямованості, особистісно діяльнісного підходу) навчання та відбору змісту підготовки майбутнього вчителя з урахуванням критеріїв змісту освіти.

Таким чином, технологію реалізації моделі підготовки вчителя трудового навчання ми будували на основі цілісної програми, створеної на базі типологізації структурних елементів, що дозволило забезпечити поетапне досягнення поставлених цілей через ієрархію навчальних завдань, виділення інтеграційно-диференційованих вузлів взаємозв'язку професійних компетентностей, а також координацію різних форм навчально-методичної діяльності і системне дослідження її результатів.

Як відомо, цілі підготовки фахівця визначає соціальне замовлення, вимоги якого визначені в державному стандарті відповідної галузі знань, що регламентує систему загальноосвітніх і спеціальних компетентностей, якими повинен оволодіти майбутній вчитель у вищому навчальному закладі.

Згідно розробленої моделі зміст підготовки вчителя трудового навчання до роботи в загальноосвітніх навчальних закладах з формування в учнів технологічної культури повинен враховувати:

- новий зміст трудового навчання в загальноосвітніх навчальних закладах;
- зміст трудової діяльності в сучасному виробництві.

Виходячи з позицій того, що основою навчання сьогодні повинне стати реальне життя з його можливостями для самореалізації і самоствердження особистості, орієнтації сучасної освіти на потреби соціуму, врахування сучасних соціально-економічних умов розвитку суспільства, ринку праці, що потребує висококваліфікованих фахівців, зміст трудової підготовки

підростаючого покоління необхідно формувати у відповідності до змісту праці в реальному виробництві та обслуговуванні. Тому, у моделі підготовки майбутнього вчителя трудового навчання загальноосвітніх навчальних закладів до формування в учнів технологічної культури, зміст професійної підготовки фахівця розроблявся у відповідності до змісту його діяльності та змісту праці в сучасному виробництві, сферах послуг.

Серед основних організаційно-педагогічних умов слід виділити такі:

➤ фундаменталізм і практико-орієнтований характер навчальної інформації на основі інтеграційно-диференційованого підходу до реалізації змісту професійної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання;

➤ впровадження в практику підготовки такого спеціаліста засобів нових інформаційних технологій навчання на основі оцінки можливостей існуючої матеріальної бази, кадрового складу і кваліфікації викладачів, дидактичного оснащення навчального процесу;

➤ організація освітнього процесу підготовки майбутнього фахівця за кредитно-модульною організацією освітнього процесу [7].

Орієнтуючись на дидактичну основу освітнього процесу, професійну підготовку майбутнього вчителя трудового навчання з формування в учнів технологічної культури ми здійснювали в умовах поєднання методів організації навчального процесу із дидактичними, процесуальними, методичними та практично-результативними аспектами.

Дидактичний аспект акцентується у розроблених навчальних планах, програмах професійної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання та передбачає ознайомлення студентів з методами наукового пізнання, розвиток їх творчої активності, інтелектуальних та професійно-особистісних якостей.

Методичний аспект відображує рівень готовності професорсько-викладацького складу кафедр до формування в студентів технологічної культури та її реалізації в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах. Особлива увага звертається на вдосконалення методів активізації навчально-

пізнавальної діяльності студентів, розробки та впровадженні у навчальний процес сучасних освітніх методик та інформаційних технологій навчання, використання міжпредметних зв'язків техніко-технологічних дисциплін з біологічними, економічними та психолого-педагогічними дисциплінами.

Процесуальний аспект пов'язаний з формами, методами, засобами та принципами навчання, які дозволяють розширити самостійну діяльність студентів у навчальному процесі. Особливого значення набувають поза-аудиторні форми навчання студентів: технологічна та педагогічна практика, проблемні групи, наукові гуртки, педагогічні конференції тощо. При цьому розробляються або уточнюються методи контролю за якістю навчання, способи закріплення навчальних досягнень студентів в умовах, близьких до школи, реалізуються зв'язки зі школою, виробництвом з метою якісної підготовки майбутнього вчителя до формування в учнів технологічної культури.

Практично-результативний аспект полягає в сумісній предметній діяльності викладача і навчально-пізнавальної діяльності студентів в освітньому процесі формування професійно важливих якостей майбутнього вчителя трудового навчання. Сформовані таким чином наукові, психолого-педагогічні, методичні знання та уміння, дозволяють майбутньому вчителю трудового навчання вирішувати основні завдання з формування в учнів технологічної культури відповідно до ідей і концепції освітньої галузі «Технологія».

Враховуючи те, що професійна підготовка реалізується в процесі теоретичного і практичного навчання студентів у ВНЗ, надзвичайно важливим є розробка змісту та обсягу освітньої інформації, забезпечення її цілісності при оволодінні відповідними знаннями, вміннями та навичками. Професійну підготовку вчителя трудового навчання з формування в учнів технологічної культури ми визначаємо як процес, де в інтегрованій єдності поєднуються його мотиваційна, змістовно-процесуальна і професійно-особистісна готовність до майбутньої діяльності.

Підготовка сучасного вчителя трудового навчання є інтеграційним процесом, заснованим на взаємодії педагогічних і особливих, характерних тільки для цієї спеціальності, технологічних сторін. Це, з одного боку, дозволяє при вивченні проблеми підготовки майбутнього вчителя використовувати теоретичні основи трудового навчання і виховання, становлення вчителя, здатного забезпечити політехнічну освіту, поєднання навчання з продуктивною працею, трудову підготовку і виховання учнів. З другого боку, це зобов'язує будувати педагогічний процес з урахуванням специфічних, особливих аспектів майбутньої педагогічної діяльності вчителя, які впливають з характеру і змісту трудової діяльності в сучасних соціально-економічних умовах розвитку суспільства та умовах ринку праці його техніко-технологічних, організаційно-економічних основ, а також програмного змісту трудового навчання в школі.

Нами були також визначені основні вимоги до організації діагностики готовності спеціаліста до професійно-педагогічної діяльності в умовах загальноосвітніх навчальних закладів з формування в учнів технологічної культури, серед яких виокремимо:

- необхідність цілісного вивчення ефективності впровадження моделі підготовки студентів до професійно-педагогічної діяльності з формування в учнів загальноосвітніх навчальних закладів технологічної культури в єдності аксіологічного, гносеологічного та технологічного компонентів;

- визначення критеріїв для виявлення рівня розвитку, як окремих характеристик, так і цілісної підготовки студентів до відповідної професійно-педагогічної діяльності в умовах сучасних загальноосвітніх навчальних закладів.

Визначена нами модель підготовки вчителя трудового навчання загальноосвітнього навчального закладу включає цільовий, змістовно-процесуальний і оцінно-результативний компоненти її реалізації.

Таким чином, *підготовка вчителя трудового навчання до формування в учнів технологічної культури* в системі вищої педагогічної освіти розуміється

нами як наукова категорія і результат засвоєння майбутнім фахівцем системи професійно-педагогічних, техніко-технологічних, організаційно-економічних і методичних знань, формування дидактичних умінь та навичок, розвитку важливих професійно значущих якостей особистості вчителя. Зміст підготовки студентів до формування в учнів технологічної культури, запрограмований в моделі, розглядається нами як комплекс форм, методів, умов, засобів та принципів удосконалення процесу підготовки майбутнього вчителя трудового навчання загальноосвітніх навчальних закладів і ґрунтується на аналізі сучасних тенденцій розвитку освітнього процесу, соціально-економічних перетвореннях, які відбуваються сьогодні в Україні.

Література:

1. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / Абдуллина О.А. – М. : Просвещение, 1990. – 140 с.
2. Дж. Питт Научные и технологические знания: что между ними общего и в чем различия? //Школа и производство. - 2002. - №3. - С. 7-9.
3. Дидактика современной школы: Пособие для учителя. / [Б.С. Кобзар, Г.Ф. Кумарин, Ю.С. Кусий, В.Е. Римаренко]:Под ред. В.А. Оныщук. – К.: Рад. школа, 1987. – 350 с.
4. Кругликов Г.И. Методика преподавания технологии с практикумом: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Кругликов Г.И. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 480 с.
5. Лазарев М.І. Полісистемне моделювання змісту технологій навчання загально інженерних дисциплін: Монографія / М.І. Лазарев. – Х.: Вид-во НфаУ, 2003. – 256 с.
6. Ткачук С.І. Оновлення змісту підготовки майбутнього фахівця освітньої галузі «Технологія». //Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 11. Проблеми трудової та професійної підготовки. – Випуск 6. – Київ, 2011, – С.197-204.

7. Ткачук С.І. Технологічна культура як аспект професійно-педагогічної культури майбутнього фахівця освітньої галузі «Технологія». // Матеріали УІ Міжнародної науково-практичної конференції. Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи. – Хмельницький, 2011. - С. 331-335.

8. Ткачук С.І. Модель підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до формування в учнів технологічної культури. //Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – Випуск 97. Серія: Педагогічні науки. – Чернігів, 2012. – С.223-229.